

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Mykolo Römerio 120-osioms metinėms

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

13

Mykolas Römeris

VILNIUS

Saulabrolis

1996

UDK 947.45
Li-191

REDAKCIŅĒ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Rimantas Miknys
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas

Giedrius Subačius
Antanas Tyla

SUDARYTOJAI:

Egidijus Motieka
Rimantas Miknys
Vladas Sirutavičius
Raimundas Lopata

*Redakcinė kolegija dėkoja Lietuvos istorijos institutui ir
Atviros Lietuvos fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo.*

©Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1996
©Lietuvos istorijos institutas, 1996

ISSN 1392-0391
ISBN 9986-814-02-2

TURINYS

PRATARMĖ	7
I. STRAIPSNIAI. STUDIJS.	
<i>Vytautas Aleksiejūnas</i> IŠ RŌMERIŲ GIMINĖS GENEALOGIJOS	10
<i>Steponas Deveikis</i> RŌMERIŲ BAGDONIŠKIS	16
<i>Mindaugas Maksimaitis</i> MYKOLO RŌMERIO KELIAS Į PILIETIŠKUMĄ	24
<i>Zbigniew Solak</i> MICHAŁ RŌMER I MASONERIA WILEŃSKA (1911–1915)	35
<i>Raimundas Lopata</i> ANTRASIS TAUTŲ PAVASARIS IR MYKOLO RŌMERIO LDK ATKŪRIMO KONCEPCIJA	46
<i>Vladas Sirutavičius</i> DVI LIETUVIŲ TAUTINIO ATGIMIMO INTERPRETACIJOS (MYKOLAS RŌMERIS IR JUOZAPAS ALBINAS HERBAČIAUSKAS)	54
<i>Saulius Pivoras</i> LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS (LDK) ATKŪRIMO, BALTŲ VIENYBĖS PROJEKTAI IR MYKOLAS RŌMERIS	80
<i>Rimantas Miknys</i> MYKOLO RŌMERIO LIETUVOS VALSTYBINGUMO KONCEPCIJA IR PASTANGOS JĄ ĮGYVENDINTI 1911–1919 METAIS	88
<i>Česlovas Laurinavičius</i> MYKOLAS RŌMERIS – LIETUVAI, ARBA DAR KARTĄ APIE LIETUVOS PILIETINIO PAVELDO PROBLEMĄ	114
<i>Vygintas Bronius Pšibilskis</i> MYKOLAS RŌMERIS – POLITIKOS STUDIJŲ LIETUVOJE INICIATORIUS	122

<i>Rimantas Miknys</i> MYKOLO RÖMERIO INDĒLIS Į KLAIPĒDOS KLAUSIMO SPRENDIMĄ HAGOS TEISME	133
---	-----

II. SVARSTOME PROBLEMĄ: TĀRP ISTORINĒS IR ETNOGRAFINĒS LIETUVOS.

<i>Saulius Pivoras</i> LIETUVOS LENKŲ IR LATVIJOS VOKIEČIŲ VAIDMUO NACIONALINĒS KONSOLIDACIJOS PROCESUOSE	140
---	-----

<i>Darius Staliūnas</i> TADO VRUBLEVSKIO POLITINĒS MINTIES BRUOŽAI	150
---	-----

<i>Vytautas Berenis</i> LIUDVIKO ABRAMOVIČIAUS IR MYKOLO RÖMERIO XX AMŽIAUS LIETUVOS VALSTYBĒS IDĒJOS KLAUSIMU	171
--	-----

III. PUBLIKACIJOS.

MYKOLO RÖMERIO AUTOBIOGRAFIJA <i>Parengė Mindaugas Maksimaitis</i>	180
---	-----

TRYS DOKUMENTAI IŠ M. RÖMERIO ASMENS BYLOS <i>Parengė Mindaugas Maksimaitis</i>	228
--	-----

MYKOLAS RÖMERIS LENKŲ IR LIETUVIŲ GINČAS <i>Parengė Egidijus Motieka</i>	244
--	-----

STRESZCZENIE	255
--------------	-----

ZUSAMMENFASSUNG	269
-----------------	-----

SUMMARY	285
---------	-----

TRUMPINIAI	299
ASMENVARDŲ RODYKLĒ	300
VIETOVARDŲ RODYKLĒ	309

IŠ RÖMERIŲ GIMINĖS GENEALOGIJOS

Vytautas Aleksiejūnas

Römerių giminės vardas siejamas su iškiliausiais ir Lietuvai daug nusipelnusiais žmonėmis – politiniais veikėjais, kariūnais, žinomais menininkais, mokslininkais. Apie šios garsios giminės ištakas archyvinių šaltinių nėra daug. Tarp vertingiausių paminėtina Mykolo Römerio parašyta giminės istorija. Šis seniausių giminės laikotarpi liudijantis dokumentas yra Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyriuje¹.

Giminės kronikai faktai paimti iš rankraščio, kuris buvo saugomas Römeriams priklausiusiame Bagdonišio dvare. Galima manyti, kad dalis iš kartos į kartą perduodamų žinių apie genealogijos medžio šaknis nėra tikslios. Kiti Lietuvos archyvuose esantys šaltiniai yra palyginti netolimos praeities – XVIII–XX a. Juose daugiausia žinių apie Römerių ūkinę veiklą².

Svarbus Römerių giminei tirti istorijos šaltinis yra genealoginis medis³. Pagrindiniai su Römeriais susiję dokumentai saugomi Lenkijoje, Varšuvos nacionalinės bibliotekos Rankraščių skyriuje. Visas Römerių rankraštinis palikimas yra išnagrinėtas Danutos Kamolowos ir Barbaros Smolenskos darbe⁴. Paminėtina ir neseniai išleista Danutos Kamolowos knyga⁵. Informatyvūs straipsniai apie Römerius yra publikuoti biografi-niame žinyne⁶. Taip pat paminėtina ir neseniai išleista šios autorės knyga. Römerių genealogijos medyje užfiksuoti trylikos kartų atstovai. Tarp jų ne vienas iškilus asmuo, užėmęs aukštas valstybines pareigas. Garsiausias Lietuvos istorijoje asmenybės yra iš vadinamosios generoliškiosios, arba Trakų, atšakos, kuriai šis vardas suteiktas nuo ketvirtosios kartos. Aptarsime būtent šios atšakos žymiausius vyrus, tiesioginius prof. M. Römerio pirmtakus⁷.

Viena sena Saksonijos vokiečių giminės atšaka jau XIII a. atsikėlė į Livoniją. Ji buvo glaudžiai susijusi su Livoniją valdžiusia Ketlerių gimine. Šeimos herbas „Scipion“ aptinkamas tarp žinomiausių Livonijos giminių herbų⁸.

I (IV) Steponas Römeris (1560–1635). Tai buvo vienas iš kunigaikščio žemių administratorių. Po Kirholmo (Salaspilio) mūšio 1605 m., o tiksliau, už dalyvavimą tame mūšyje, gavo Kurše Holšvigo valdą⁹. Tačiau po 1660 m., Livonijai galutinai atitrūkus nuo Lietuvos-Lenkijos, Römeriai neteko visų savo valdų ir persikėlė į Lietuvą. Karštą giminės patriotiškumą liudija toks Motiejaus Römerio apibūdinimas: „Steponas Römeris tam, kad išliktų ištikimas Lietuvos-Lenkijos valstybei, galėtų visus savo turtus prarasti“¹⁰. Römeriams įsikurti, gauti tarnybą Lietuvoje nebuvo taip paprasta, tačiau visi jie labai stengėsi įsitvirtinti Lietuvos visuomenės gyvenime.

II (V) Motiejus Römeris (1606–1699). Piarnu pakamaris nuo 1673 m., tapęs Lietuvos artilerijos generolu (šis jo titulas prigijo visai atšakai), buvo karaliaus Jono III Sobieskio karo žygių dalyvis¹¹.

III (VI) Motiejus Römeris († 1718). Lietuvoje jis buvo pirmasis iš giminės, ėjęs itin aukštas pareigas Trakų vaivadijoje (Trakų pakamaris, Semeliškių seniūnas).

Evangelikų tikėjimo Römeriams ir čia iškilo keblumų. Neigiamai buvo žiūrima į galimas Stepono Vilhelmo Römerio, o vėliau ir jo brolio Motiejaus Römerio vestuves – abi jo žmonos buvo katalikės. Tai ir nulėmė vėlesnį giminės atsivertimą į katalikų tikėjimą. Motiejaus Römerio, turėjusio dvi žmonas¹², palikuonys Lietuvos istorijoje nesuvaidino svarbesnio vaidmens.

IV (VII) Steponas Jurgis Römeris († 1773). Buvęs Trakų vėliavininkas, vienintelis išskirtas iš šešių vaikų. Pažymima, kad ne tik gabumais, bet ir vedybiniais ryšiais su senomis, kilmingomis lietuviškomis giminėmis, tokiomis kaip Kierdejevų, Korsakų, Puzinų ar Pacų, Römeriams pavyko įtvirtinti savo pozicijas to meto Lietuvos visuomenėje. Buvo kaupiami turtai ir plečiamos valdos Ašmenos, Ukmergės ir Trakų pavietuose.

V (VIII) Steponas Dominykas Römeris (1721–1793). Trakų pakamaris, pasiuntinys į Seimą. Jis Trakų seimeliuose gynė kunigaikščių Radvi-

lų interesus. 1776 m. Seime buvo įvairių komisijų, pvz. kontroliuojančių Edukacinės komisijos likvidavimą, jėzuitų turtų dalybas, narys¹³.

VI (IX) Mykolas Juozapas Römeris (1778–1853). Vilniaus Lietuvos gubernijų bajorų maršalas. Jo motina Ona buvo kilusi iš garsiausių to meto giminių (motinos tėvas – didysis Lietuvos raštininkas Antanas Mykolas Pacas, motina – Teresė Radvilaitė)¹⁴. Mirus tėvui, S. D. Römeris 1793 m. buvo globojamas tėvo brolio Damašiaus, Trakų pakamario, ir Antano, Trakų vaivados pavaduotojo. Mokėsi privačioje mokykloje Sokulkoje, vėliau pas Vilniaus bazilijonus. Apie tolesnius jo mokslus tikslesnių žinių nėra, tačiau žinoma, kad M. J. Römeris buvo išsilavinęs žmogus, mokėjo užsienio kalbų, valdė plunksną, neblogai piešė. Nuo 1803 m. iki 1813 m. M. J. Römeris Aukščiausiojo Vilniaus Teismo II departamento prezidentas. 1808–1813 m. buvo vienas iš trijų Vilniaus teismo Edukacinės komisijos komisarų. 1812 m., nors ir trumpam, imperatoriaus Napoleono I nurodymu jis buvo paskirtas Vilniaus miesto prezidentu. Po nesėkmingų Napoleono žygių M. J. Römeris kuriam laikui pasitraukė į savo valdas. Bet jau nuo 1814 m. jis išrenkamas Trakų pavieto bajorų maršalu, o 1817 m. ir gubernijos maršalu. Kita vaisinga veiklos sritis susijusi su Vilniaus tipografinė draugija. M. J. Römeris buvo vienas iš šios draugijos įkūrėjų (1838 m.). Draugija siekė gausinti skaitytojų būrį, skatinti leidinių leidimą, platinimą. Reikšminga M. J. Römerio veikla glaudžiai susijusi su įvairių kitų draugijų, pirmiausia su masonų ložės, veikla. Eidamas Trakų gubernijos maršalo pareigas, jis aktyviai prisidėjo prie valstiečių išlaisvinimo 1826 m. buvo už savo

⁸Pav. 2. *Baltisches Wappenbuch. Wappen sammtlicher, den Ritterschaften von Livland, Estland, Kurland und Oesel zugehöriger Adelsgechlechter Her ausgehenen von Carl Arvid von Klingendorp Kšnigl. Schwed. Reichsheraldiker*, Stockholm, 1882; Lietuvos Nacionaliniame muziejuje saugomi keli Römerių giminės portretai, kuriuose matome ir herbus. (žr.: M. Matušakaitė, *Portretas XVI–XVIII a. Lietuvoje*, Vilnius, 1984, p. 111, 120, il. XLI, XLIII).

⁹*Polski słownik biografyczny*, s. 650.

¹⁰M. Römeris, „Mano giminės ir kilmė“.

¹¹*Polski słownik biografyczny*, s. 651.

¹²Motiejus Römeris ir jo žmona Kierdejojna 1700 m. Trakų parapijeje Švč. Panelės Marijos Aplanymo bažnyčioje įrengė giminės koplyčią, kurioje ir palaidoti fundatorių kūnai (žr. A. Juškevičius, J. Maceika, *Vilnius ir jo apylinkės*, Vilnius, 1991, p. 206).

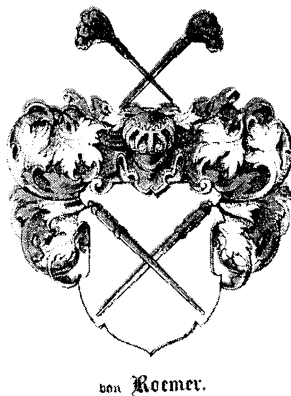
¹³Steponas Domykas Römeris žinomas ir kaip vienas iš Trakų bernardinų rėmėjų, dovanojęs jiems 600 rub. (žr. S. Mikulionis, *Šv. Mikalojaus Vyskupo Bažnyčia ir bernardinų vienuolyno statybos istorija*, Vilnius, 1993, p. 42).

¹⁴*Polski słownik biografyczny*, s. 656.

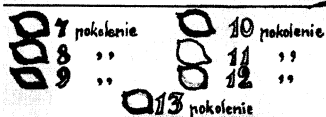
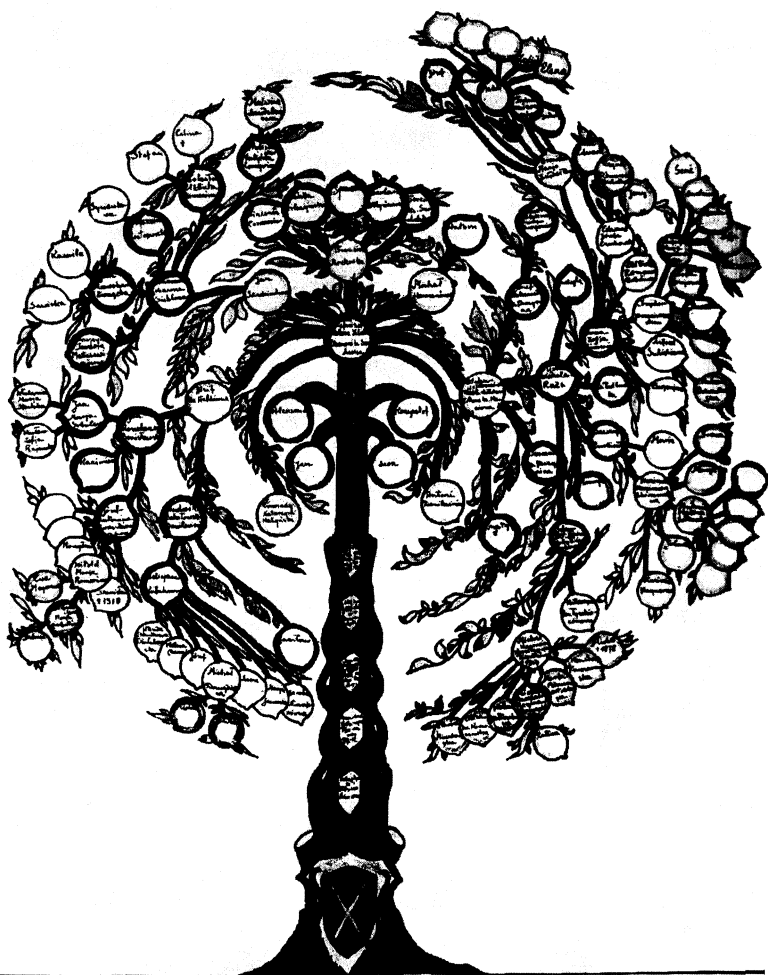
veiklą areštuotas ir įkalintas pradžioje Vilniaus, vėliau Peterburgo kalėjime. Dar po kelerių metų išsiųstas į Voronežą, kur išbuvo iki 1832 m.. Grįžęs ėmėsi plėsti savo valdas (pirko jų iš Pliaterių ir įsitvirtino Ukmergės pavieta). Ten įsigijo Kriaunas, Antanašę, Bagdoniškį. Trakų pavieta žinomos jo valdos Daugirdiškės, Dembina (Ažuolynė). Minėtini ir namai Vilniuje, Savičiaus gatvėje. Su žmona Rachele de Raes susilaukė šešių vaikų. Labiausiai išgarsėjo sūnus Edvardas Jonas Römeris (1806–1878) – jis tapęs garsiu dailininku¹⁵.

VII (X) Mykolas Steponas Römeris (1816–1845). Šeimoje jis buvo jauniausias vaikas. Pagal tradiciją užėmė Trakų maršalo pareigas. Vedė Vitaliją Kobylinską ir susilaukė dukters Kotrynos bei sūnaus Mykolo Kazimiero.

VIII (XI) Mykolas Kazimieras Römeris (1845–1920). Prof. Mykolo Römerio tėvas. Jis buvo žemės valdytojas. Rašydamas apie savo motiną, prof. M. Römeris nurodo, kad ji kilusi iš Tukalių (Tukašto) giminės, kurioje buvo ryški kalvinų tikėjimo įtaka. Senelis ėjo Vileikos pavieto bajorų maršalo pareigas. Po 1863 m. sukilimo buvo priverstas išvykti iš Lietuvos ir gyveno Drezdene. Prof. M. Römeris rašė, kad tėvas buvo toks katalikas, kokie katalikai buvo viduramžiais. Jis nesupratęs tuo metu išryškėjusio politinio Lietuvos separatizmo idėjų. Tik prieš mirtį į Lietuvą ėmęs žiūrėti kaip į atskirą valstybę, kartu linkėdamas jai susijungti su Lenkija.

Römerių giminės herbas

RōmeriŪ ūeimos genealogijos medis

¹⁵Plačiau žr. : Z dziejów Romerów na Litwie, s. 98–105, 114, 18–121.